

ПРАВО

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 378.091.3:34

*Андрусишин Б. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

НОВІТНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ У ПРАВНИЧІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ

В статті йдеться про новітні методики вивчення правознавства у вищих навчальних закладах у контексті входження України у європейський та світовий освітні простори.

***Ключові слова:** правнича школа, методика викладання правознавства, європейський освітній простір, юридична освіта.*

З ініціативи Міністерства освіти і науки України, Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”, Української правничої фундації проведено конференцію “Удосконалення юридичної освіти в Україні: засадничі підходи” 25-26 квітня 2013 р. в м. Харків.

Метою конференції є опрацювання засадничих підходів стосовно вдосконалення вищої юридичної освіти в Україні відповідно до європейських стандартів.

На конференції були обговорені питання: основні виклики у сфері юридичної освіти, зокрема, шляхом презентації результатів дослідження стану юридичної освіти та науки в Україні, здійсненого у 2009–2010 рр., формування Галузевого стандарту юридичної освіти; оцінювання якості юридичної освіти; гарантування якості випускників правничих шкіл відповідно до Галузевого стандарту юридичної освіти.

Гостру дискусію викликали поряд з іншими, питання методики викладання у правничій школі. Виступаючі констатували, що сьогодні дуже часто методика викладання зводиться до переказування законів, постатейного відтворення нормативно-правових актів, в той час, коли для належного опанування студентами знань про доктрини, принципи та інститути, а також формування юридичних навичок необхідно запроваджувати новітні методики викладання у правничій школі, акцентувати увагу на розв’язання практичних завдань, розгляд судової практики, підготовку письмових робіт тощо.

Для участі в роботі конференції були запрошені декани та ректори юридичних

шкіл, загалом близько 70 осіб. Серед них такі провідні юридичні школи як Національний університет “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний університет “Одеська юридична академія”, Львівський національний університет імені Івана Франка, Чернівецький національний університет імені Федьковича, Національний університет “Києво-Могилянська академія”, Ужгородський національний університет, Київський університет права НАН України та ін.

Своїми роздумами та пропозиціями з питань, які обговорювалися на конференції, поділився автор цих рядків.

Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни соціально-економічного та духовного розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Важливим завданням національного законодавства в освітній сфері є однозначне і зрозуміле відображення її структури. З одного боку, мають враховуватись традиції вітчизняної системи освіти та наявність Національної рамки кваліфікацій, орієнтованої на формування ключових компетенцій спеціаліста як результат освіти в сукупності її мотиваційно-ціннісних та когнітивних складових, з іншого – тенденції розвитку світової системи освіти, процеси створення європейського освітнього простору, учасницею яких являється Україна.

Одне із завдань модернізації освіти полягає в забезпеченні підготовки розвиненої, самостійної, самодостатньої особистості, яка б “керувалася у житті не страхом, а власними переконаннями і самостійним свідомим аналізом” [1, с. 231]. Це знайшло своє відображення у положеннях низки міжнародних документів про освіту, зокрема в Болонській декларації від 19 червня 1999 р., глобальних стратегіях розвитку освіти в ХХІ ст., розроблених ЮНЕСКО. Згідно з останніми, зокрема, найважливішими функціями освітніх закладів є “навчитися пізнавати”, “навчитися робити”, “навчитися жити”, що взято за основу для визначення Радою Європи п’яти ключових компетенцій, які мають бути сформовані у випускників вишів: 1) соціальна та політична; 2) міжкультурна; 3) комунікативна - усне та письмове спілкування рідною та іноземними мовами; 4) вільна орієнтація в інформаційному суспільстві; 5) здатність навчатися протягом всього життя в контексті своєї професійної діяльності.

Таким чином, перед вищими навчальними закладами, які здійснюють підготовку фахівців за напрямом “Право”, стоїть завдання не лише забезпечити студента професійними знаннями юриста, але й сформувати низку професійно значущих та соціально необхідних особистісних якостей правознавця (фахових компетенцій правника). Їх зміст та перелік залежить від класів професійних завдань, які входять до видів діяльності правознавця у тій чи іншій галузі юридичної професії.

В межах узагальненого об’єкта професійної діяльності юриста, поряд з консультативними, правоохоронними, правозахисними, експертно-аналітичними професійними функціями, необхідно виділити правопросвітницькі і правовиховні завдання, які вимагають фахових компетенцій у сфері науково-педагогічної та право просвітницької роботи.

Зазначимо, що навчальні програми підготовки студентів спеціальності “Правознавство” практично всіх вищих навчальних закладів України, які надають відповідні освітні послуги, передусім, орієнтовано на формування компетенцій у сфері класичної практично-прикладної діяльності правника: суддя, адвокат, прокурор,

нотаріус, юрисконсульт. Що є логічним, бо забезпечує конкурентоспроможність випускника на ринку праці, де потенційний роботодавець, зазвичай, акцентує увагу на тих його знаннях та вміннях, які відповідають традиційній професіограмі юриста. Відповідно, у вузах формування науково-педагогічних, правопросвітницьких компетенцій вважається другорядним; як правило, все обмежується викладанням короткого спецкурсу з педагогіки та психології на молодших курсах, а також методології наукових досліджень на магістерському рівні навчання.

Це має своє пояснення, адже підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів здійснюється в рамках аспірантури та докторантури; фахівці вищої кваліфікації, які мають науковий ступінь та вчене звання, забезпечують спеціальну підготовку студентів-правознавців у вищих навчальних закладах.

Проте поза увагою вищої юридичної освіти залишається значний сектор професійної діяльності, яка вимагає кваліфікації правознавця, але на практиці нині покладається на фахівців, які не мають вищої юридичної освіти. По-перше, це питання пов'язані з правопросвітницькою діяльністю: визначення напрямів розвитку правової освіти населення; розробка методологічної бази для різноманітних форм правоосвітньої діяльності; організація професійних правороз'яснювальних заходів (семінари, конференції, практикуми, круглі столи тощо); методичне забезпечення та організація заходів з популяризації правових знань серед молоді: конкурсів, олімпіад, вікторин тощо; систематичне поширення серед населення, в тому числі через ЗМІ, знань про право (консультації, коментарі законодавства, судової практики тощо); формування в суспільстві поваги до права, гуманістичних правових ідей та подолання правового нігілізму. По-друге, і, можливо, головне – це навчально-педагогічна діяльність з викладання правознавчих дисциплін в загальноосвітніх школах та інших освітніх закладах II-III рівнів: ліцеях, коледжах, училищах, технікумах та ін.

Діючий Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392, виділяє в “Суспільствознавчій компоненті” змісту освіти обов'язковий блок знань “Людина у правовій сфері” (що за змістом аналогічне основам правознавства). На сьогодні викладання основ правознавства в кращому випадку, здійснюють вчителі історії, що дісталось нам у спадок від “радянської шкільної парадигми” [2]. Однак, такі фахівці не мають спеціальної юридичної підготовки, не володіють достатніми знаннями правової системи держави, здатністю розуміти природу всіх юридичних процесів та донести ці знання та вміння до учнів, і гарантувати державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки у цій сфері, які визначені у згаданому Державному стандарті освіти.

Уваги потребують і вузівські курси правознавства та інших правознавчих дисциплін, які викладаються для студентів неюридичних спеціальностей. Питання таких галузей права, як трудове, цивільне, сімейне, фінансове, пенсійне стали найактуальнішими в суспільстві, особливо серед працюючої частини населення [3, с. 98]. Для формування навичок в цих питаннях у вузах викладаються семестрові курси з окремих правових дисциплін для студентів різних спеціальностей. Залучити до викладання таких навчальних дисциплін докторів чи кандидатів юридичних наук складно, оскільки мова йде про підготовку фахівців, не пов'язану з вищою юридичною освітою. Тому, на практиці ведення таких дисциплін доручають викладачам, які не атестовані з юридичної спеціальності. Насправді ж з виконанням такого навантаження,

як і веденням правознавчих курсів у школах, коледжах тощо значно ефективніше може справитися магістр права, який, поряд з класичною юридичною освітою, здобув спеціальну психолого-педагогічну та методичну підготовку.

Не зайвим було б згадати й проблему психолого-педагогічної підготовки кадрів вищої кваліфікації. На сьогодні, підготовка науково-педагогічних кадрів в межах аспірантури не передбачає обов'язкового додаткового професійного розвитку в питаннях педагогіки та методики викладання. В результаті вчорашній аспірант, здобувши науковий ступінь за юридичною спеціальністю, потрапляє до студентської аудиторії, маючи в своєму арсеналі знання з педагогіки фактично в обсязі семестрового навчального курсу та, в кращому випадку, незначну аспірантську практику ведення семінарських занять. Працюючі викладачі виявляються не обізнаними з вимогами до методичних матеріалів (навчальних програм, робочих програм, методичних вказівок), з азбукою складання навчального плану підготовки студентів. Це ставить на часі питання про запровадження обов'язкових спеціальних дисциплін з юридичної педагогіки для аспірантів правознавчих спеціальностей.

Отже, потреба у викладачах правознавства для загальноосвітніх шкіл та навчально-виховних закладів, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів, нині залишається вельми гострою. Обсяг і зміст обов'язкового курсу з правознавства визначається для загальноосвітніх навчальних закладів потребою суспільства у вихованні правосвідомого громадянина, а для професійно-технічних, вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти, крім того, – ще й високими вимогами до освітньо-кваліфікаційного рівня особи. Однак, на державному рівні відсутні програми підготовки корпусу відповідного викладацького складу, спроможного виконувати означені завдання: професійна підготовка таких вчителів і викладачів повинна поєднувати базову юридичну освіту і ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку.

Практично єдиним в Україні на сьогодні ВНЗ, який вже реально, з власної ініціативи і досить результативно виконує це важливе завдання, є Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Інститут політології та права (далі Інститут), що діє в структурі даного університету, вже впродовж 20 років здійснює підготовку студентів спеціальності “Правознавство”.

У своїй роботі навчальний заклад керується законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, наказами Міністерства освіти і науки України, рішеннями Вченої ради університету та ректорату, які щотижня розглядаються на директораті, вивчаються на засіданнях Вченої ради інституту і кафедр.

Головним завданням Інституту є підготовка високопрофесійних фахівців у галузі правознавства, політології та державного управління в галузі освіти. Відповідно до Закону України „Про вищу освіту“ Інститут здійснює підготовку для різних типів навчально-виховних і вищих навчальних закладів фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів “бакалавр” спеціальність 6.030401 – “Правознавство”, “спеціаліст” спеціальність 7.03040101 “Правознавство”, “магістр” спеціальність 8.03040101 “Правознавство” базового та вищого рівнів вищої освіти за професійним спрямуванням “Право”, присвоюючи випускникам кваліфікацію “Бакалавр права”,

“Спеціаліст права. Викладач правознавства”, “Магістр права. Викладач права”.

Фахову підготовку в Інституті забезпечують кафедри: кафедри: теорії та історії держави і права (завідувач – Б. І. Андрусишин); політичних наук (завідувач – О. В. Бабкіна); цивільного та трудового права (завідувач – С. І. Шимон); кримінального права та процесу (завідувач – В. П. Мікулін); методики викладання соціально-гуманітарних дисциплін (завідувач – А. А. Булда); політології та державного управління (завідувач – К. О. Ващенко); правознавства (завідувач – І. О. Салтовський); освітньої політики (завідувач – Є. М. Суліма).

Крім того навчальний процес забезпечують допоміжні підрозділи: Бібліотека та читальний зал суспільно-політичної літератури; Центр правової допомоги; Центр правової освіти і науки; Криміналістична лабораторія; Центр політичного аналізу і прогнозування; Кабінет інноваційних технологій соціально-гуманітарної освіти; Навчально-методична лабораторія “Зал судових засідань”.

Особливу роль у професійному становленні студентів відіграє їх навчання в “Українській школі законотворчості” при Інституті законодавства Верховної Ради України, де вони проходять спеціальну підготовку (в обсязі 72 годин), поряд із народними депутатами України, їх помічниками, службовцями державних установ. Під час навчання студенти вивчають національну законотворчу практику, досвід зарубіжних країн, вимоги до законотворчої діяльності, її стадії, види, способи, методи, беруть участь у різних науково-практичних заходах. Отримані студентами в процесі такої підготовки загальні знання і вміння сприяють вирішенню аналогічних практичних завдань у сфері їхньої професійної діяльності та написанню магістерських робіт.

Заслуговує на увагу науково-дослідна робота викладачів Інституту. Так, протягом 2008–2010 рр. проводилася науково-дослідна робота згідно наукового напряму “Дослідження проблем гуманітарних наук (правознавство)” (затвердженим Вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 р.) за колективною темою “Теорія та методика викладання правознавчих дисциплін у вищій школі”.

Нині діюча в інституті провідна наукова школа правничого напряму “Концептуальні засади розвитку освітнього та канонічного права. Методика викладання правознавства” сприяє розв’язанню широкого кола теоретичних і практичних питань, пов’язаних зі створенням умов для становлення і розвитку освітнього та канонічного права, удосконалення методики викладання правознавства. Наукова школа досліджує такі основні проблеми: методика викладання правознавства у школі; методики викладання правознавства у вищому навчальному закладі; концептуальні засади безперервної правової освіти України; моделі правової освіти в Україні та в пострадянських країнах; проблеми підготовки педагогів-юристів для викладання правознавства у школі та вищому навчальному закладі; державна політика у сфері правової освіти; юридична педагогіка, проблеми розвитку та дослідження канонічного права. Оскільки одним із основних завдань сучасної правової освіти в Україні є формування правової освіченості молоді, то діяльність наукової школи направлена на методичне забезпечення та реалізацію намічених Національною програмою правової освіти населення заходів у напрямку подальшого створення необхідних умов для набуття широкими верствами населення правових знань та

навичок у їх застосуванні, забезпечення доступу громадян до джерел правової інформації, а також визначення основних напрямів право-освітньої діяльності у школах та вищих навчальних закладах.

Слід відзначити роботу, що проводилась у межах наукової школи:

– розроблено курс лекцій “Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства” Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз. – К.: Вид-во. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 162 с.;

– підготовлено і видано навчальний посібник “Методика викладання правознавства у вищому навчальному закладі” Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз, заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Вид-во. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (Лист № 1/11 – 5126 від 23.06.2011 р.). – 190 с.;

– протягом 2011–2012 рр. виконано НДР на тему: “Концептуальні засади викладання навчальної дисципліни “Права людини” в загальноосвітніх навчальних закладах України” (наказ Міністерства освіти і науки України від 30.11.2010 р. № 1177; – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011 / Державний реєстраційний номер 0111U000354) до роботи над якою був залучений академік НАН України Ю. С. Шемшученко;

– розроблено навчально-методичний комплекс фахової підготовки бакалаврів спеціальності 6.060100 “Правознавство” (за ред. Б. І. Андрусишина. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 485 с.).

– викладачі інституту беруть участь у діяльності Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України, у складі якої, зокрема, проф. Б. І. Андрусишин є заступником голови підкомісії з історії* (020302), правознавства* (030402), філософії* (020301), політології* (030104) (Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1364 від 25.11.2011 р.).

Серед актуальних питань ХХІ ст. вагоме значення має проблема щодо прав дитини. Поступова зміна системи цінностей у суспільстві, норм поведінки віддзеркалюється у становленні особистості дитини, формуванні нового покоління. Науковою школою розробляються стратегічні завдання з курсу „Права дитини“, де головним завданням є виховання дітей з молодшого віку в дусі поваги до прав дитини і прав людини й основних свобод, піднесення культури прав дитини і прав людини, ствердження людської гідності та вартості особистості. Результатом проведення науково-дослідної роботи є захищена у 2010 р. кандидатська дисертація Н. М. Опольської (науковий керівник В. Д. Бабкін).

Особливе місце у підготовці правознавців посідає науково-дослідна робота аспірантів. При Інституті функціонує аспірантура зі спеціальностей: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право; 12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. З 2008 по 2011 рік (на даний час знаходиться на перереєстрації) функціонувала спеціалізована вчена рада на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права, історія політичних та правових учень (голова ради – проф. Б. І. Андрусишин). Склад спеціалізованої вченої ради був сформований із

вчених–правознавців НПУ імені М. П. Драгоманова, Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Академії правових наук України, Національної академії внутрішніх справ, що забезпечило високий науковий і об'єктивний рівень вимог при атестації наукових кадрів та дозволило здійснювати кваліфіковану оцінку якості дисертаційних робіт. Протягом періоду роботи спеціалізованої вченої ради було захищено 17 кандидатських дисертацій.

Результати досліджень та практичної роботи, здійсненої авторами з проблем теорії та історії держави і права, історії політичних та правових учень, інших галузей права та економіки з 2004 р. презентує Часопис „Економіка і право затверджений постановою ВАК України за № 1-05/8 від 22.12.2010 р. як фаховий з юридичних наук. Станом на 2013 рік побачив світ 21 номер видання.

Значний вклад у започаткування та становлення спеціальності “правознавство” в НПУ імені М. П. Драгоманова внесли відомі вчені-правники та юристи-практики: академіки Академії правових наук О. А. Підпригора, В. В. Копейчиков, професори В. Л. Мунтян, О. О. Шевченко, В. П. Пастухов, С. Л. Лисенков, О. О. Підпригора, В. Ф. Погорілко, Р. А. Калюжний, В. І. Акуленко, Ю. В. Александров, Б. І. Андрусишин, В. Д. Бабкін, В. І. Галаган, Ю. Г. Тітов; Н. М. Оніщенко, І. В. Опришко, В. І. Женунтій, О. О. Майданник, О. В. Майданник, Ю. І. Крегул та інші фахівці. Нині Інститут співпрацює з багатьма знаними вченими-правознавцями – академіком НАН України Ю. С. Шемшученком, членом-кореспондентом НАН України О. Л. Копиленком, академіком УАПН В. П. Горбатенком, професорами В. І. Акуленком, А. Р. Мацюком, В. П. Мікуліним, Н. М. Пархоменко, О. М. Костенком, В. Г. Пилипчуком (чл.-кор. АПН України), С. Г. Стеценком, В. Л. Федоренком, та іншими науковцями. Для забезпечення високого професійного рівня і з метою урізноманітнення навчально-виховного процесу нині кафедри інституту залучають до співпраці науковців НАН України, практичних працівників міністерств і відомств, викладачів з інших ВНЗ України. Так, зокрема до викладання правознавчих та політологічних дисциплін залучаються вчені Інституту держави і права імені В. М. Корецького, викладачі Національної академії внутрішніх справ, Академії СБУ, Національної академії прокуратури, працівники Міністерства освіти і науки України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса, Української академії державного управління при Президентові України, Інституту стратегічних досліджень при Президентові України тощо.

Специфікою підготовки правознавців в НПУ імені М. П. Драгоманова є педагогічно-правознавча складова в змісті навчальної програми студентів, поряд зі стандартним набором нормативних юридичних дисциплін. Педагогічна підготовка базується на кількох позиціях. По-перше, вона забезпечується циклом навчальних курсів з методики викладання юридичних дисциплін. До нього входять такі навчальні курси: на бакалаврському рівні підготовки – психологія, педагогіка, історія педагогіки, педагогічна творчість, методика викладання основ правознавства; методика виховної роботи; основи науково-правових досліджень; на рівні спеціаліста та магістра – психологія вищої школи, філософія освіти, освітнє право, правове регулювання освіти в Україні, освітня політика, вища освіта і Болонський процес, атестація науково-педагогічних працівників, методика викладання правознавства в вищих навчальних закладах. Останній з наведених навчальних курсів є “своєрідним фундаментом, на

якому базується подальше професійне становлення” вчителя, викладача правових дисциплін [4, с. 12].

Слід відзначити, що актуальними є проблеми в освітній галузі. У галузі освіти виникають різноманітні відносини, а саме: щодо управління освітніми закладами, які врегульовуються нормами адміністративного права, податкові відносини – нормами фінансового права, майнові відносини – нормами цивільного права, трудові відносини, які виникають між професорсько-викладацьким складом та іншими працівниками, з одного боку, і освітнім закладом – з іншого, – нормами трудового права, питання працюючих пенсіонерів – правом соціального забезпечення тощо. Але найголовнішими є ті відносини, які виникають у процесі освіти між викладачами і студентами, що регулюються певними соціальними нормами і принципами. Отже, вивчення освітнього права потребує як знань про юриспруденцію, так і знань про сферу філософії, політики, філософії політики, філософії освіти, соціальної філософії, соціології освіти, економіки освіти, педагогіки, психології, державного управління.

По-друге, студенти проходять педагогічну практику в школах і ліцеях (бакалавр, спеціаліст) або на профільних кафедрах Інституту (магістр), під час якої практикують викладання основ правознавства в школі, юридичних дисциплін в університеті, а також беруть участь у розробці методичних матеріалів з відповідних навчальних курсів. По-третє, студенти проходять педагогічну літню практику в якості вожатих у дитячих таборах відпочинку, зокрема і в МДЦ “Артек”, що дає можливість пізнавати реальні проблеми виховання і навчання дітей, осмислювати важливість їхнього вирішення на рівні суспільства, що суттєво впливає на правосвідомість майбутнього юриста.

Як відомо, на сьогодні систему правової освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів складають: Правознавство. Практичний курс. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 9 клас, що уведено з 2009–2010 навчального року; Основи правознавства. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10 клас, що викладається у старшій школі; Правознавство. Програма для профільних класів загальноосвітніх навчальних закладів, що вивчається у 10-11 класах. Актуальними, практично значимими, орієнтованим на формування компетентності у учнів основної школи є курси за вибором, рекомендовані Міністерством освіти і науки України, а саме: “Дітям про права людини і права дитини” (7 клас), “Живи за правилами” (8 клас), “Європейські студії” (8-9 клас), “Практичне право” (8 клас), “Вчимося бути громадянами” (8 клас), “Ми – громадяни України” (9 клас), “Громадянська освіта” (9 клас).

Як бачимо, важливе місце у системі правової освіти учнів загальноосвітнього навчального закладу належить базовому курсу “Основи правознавства”, що вивчається у 10-му класі. Першочерговими завданнями курсу є: закласти основи системи правових поглядів і переконань; поглибити знання учнів про походження, типи та форми держави, історію формування української державності; ознайомити з основами конституційного ладу України; дати початкові знання щодо галузей права України; сформувати навички правомірної поведінки; розвивати аналітико-синтетичне мислення щодо суспільно-політичних подій в Україні та світі; виховувати почуття патріотизму до національного законодавства. Виходячи з того, що у процесі вивчення курсу “Основи правознавства” неможливо систематично та послідовно опрацювати

навіть основи всіх галузей права, то замість „галузевого принципу“ запропоновано комплексний підхід. Отже, у сучасній школі склався правовий блок дисциплін, що відповідає вимогам сучасності.

В контексті розвитку системи правової освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів, особлива увага дирекції інституту спрямована на роботу методичних семінарів на кафедрах інституту, як важливої методичної ланки удосконалення навчально-виховного процесу, врахування сучасних тенденцій, пов'язаних із запровадженням новацій Болонського процесу. Обмін досвідом, обговорення методичних питань дозволяє знайти ефективні шляхи організації навчальної діяльності, наукової роботи, профорієнтаційної спрямованості. До основних напрямків навчально-методичної роботи можна віднести:

- оптимізацію змісту, форм, методів підготовки майбутніх спеціалістів у відповідності до соціально-економічних потреб суспільства;
- розробку нових технологій навчання та виховання в системі вузівської підготовки фахівця;
- активізацію пізнавальної діяльності студентів за рахунок застосування інноваційних методик викладання, поєднання колективних та індивідуальних форм навчання;
- вдосконалення форм і методів проведення занять (лекцій, практичних, лабораторних, завдань педагогічної практики);
- розробки навчально-методичних матеріалів для підготовки студентів до професійної педагогічної діяльності.

Керівництво методичною роботою та координацію науково-методичних досліджень на кафедрах здійснює навчально-методична комісія Інституту на чолі з доктором педагогічних наук, професором А. А. Булдою.

Оскільки в нашому навчальному закладі здійснюється підготовка вчителів для навчально-виховних закладів освіти, на особливу увагу заслуговують практично-орієнтовані форми роботи при викладанні правознавства зі студентами у вигляді різноманітних форм активної групової підготовки у професійному та комунікативному аспектах. Внаслідок чого відбувається перехід від пояснювально-ілюстративних до інтерактивних методів навчання, які пробуджують інтерес до знань, до навчання, підвищують ефективність навчання не за рахунок збільшення обсягу інформації, а шляхом її поглиблення та швидкості засвоєння. Це такі, по-новому прочитані та адаптовані до сучасних реалій методи, як: кейс-метод; аналіз помилок, колізій, казусів; аудіовізуальний метод навчання; брейнстормінг (“мозковий штурм”); діалог Сократа (Сократів діалог); “дерево рішень”; дискусія із запрошенням фахівців; ділова (рольова) гра (студенти перебувають у ролі юриста, експерта, співробітника підприємства, позивача, відповідача, порушника); “займи позицію”; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; майстер-класи; метод аналізу і діагностики ситуації; метод інтерв'ю (інтерв'ювання); метод проєктів; моделювання; навчальний “полігон”; PRES-формула (від англ. Position–Reason–Explanation or Example–Summary); проблемний (проблемно-пошуковий) метод; публічний виступ; робота в малих групах; тренінги індивідуальні та групові (як окремих, так і комплексних навичок) тощо.

Отже, враховуючи специфіку університету, особливий акцент в практичній підготовці правознавців в Інституті політології та права зроблено на формуванні

науково-педагогічних та комунікативних здібностей. Вказані дисципліни психолого-педагогічного циклу та практичне навчання студентів спрямовані на формування компетенцій: здійснювати навчальний процес в освітньому закладі з орієнтацією на завдання навчання, виховання, розвитку особистості (студента, слухача, учня) з метою формування індивідуальної правосвідомості і правової поведінки, яка ґрунтується на зв'язках правових цінностей та моральних переконань; організовувати і проводити навчальні заняття в класах, групах слухачів, студентів, проводити індивідуально-консультативну роботу, запроваджувати активні та інтерактивні методики навчання; мотивувати розвиток позаурочної (самостійної) діяльності (студентів, слухачів, учнів) з урахуванням психолого-педагогічних вимог, що ставляться до освіти; розробляти навчальні програми та інші навчально-методичні матеріали для забезпечення навчального процесу з юридичних дисциплін; виконувати методичну роботу у складі методичних груп (рад, об'єднань тощо); брати участь у розробці навчально-методичних посібників, підручників інших навчальних видань з правових дисциплін; модифікувати існуючі та впроваджувати новітні технології подачі юридичного знання; формулювати та вирішувати завдання, що виникають у процесі науково-педагогічної діяльності, які вимагають професійних знань юриста; застосовувати юридичні знання для врегулювання правовідносин у сфері освіти.

Таким чином Інститут політології та права НПУ імені М. П. Драгоманова, будучи одним з численних вищих навчальних закладів України, які здійснюють підготовку студентів за напрямом “Право”, “Політологія”, “Державне управління в галузі освіти”, визначив фахове спрямування випускників – галузь освіти, освітня діяльність. Це дозволило поєднати в навчальному процесі професійні юридичні наукові досягнення професорсько-викладацького складу Інституту та потужну базу методичних і науково-педагогічних здобутків НПУ, що відзначений кращими педагогічними традиціями, виплеканими багатьма поколіннями вчених, педагогів, відомих в країнах СНД і за його межами. Університет є організатором численних новацій в галузі освіти. Ректор університету академік В. П. Андрущенко, який є Президентом Асоціації ректорів педагогічних університетів України, виступив з ініціативою розробки Педагогічної Конституції Європи. НПУ імені М. П. Драгоманова є провідним і в сфері сучасних технологій навчання, які в поєднанні з класичною академічною освітою дають відмінний ефект.

Все сказане має важливе значення у зв'язку з тим, що в умовах сучасного суспільства вища юридична освіта вимагає спеціалізації. Практика потребує юриста вузької, але поглибленої спеціалізації, адже обсяг правових знань на сьогодні настільки великий, а їхня диференціація настільки широка, що вся система правових знань стає недоступною для осягнення кожним правником. Тому, вища юридична освіта має бути систематизована і структурована не лише за рівнями знань, але й предметно. Це можливо зробити вже на рівні спеціаліста та магістра права, щоб забезпечити єдиний стандарт базової вищої юридичної освіти та спеціалізацію – повної.

Існує два шляхи вирішення питання спеціалізації. Перший – запровадження сертифікованих магістерських програм, як це зроблено, наприклад в Російській Федерації, де перелік магістерських програм затверджено на державному рівні. Другий, на нашу думку, прогресивніший – за прикладом європейських держав, надати

прерогативи у виборі магістерських програм та визначенні їх змісту самим університетам, що обумовлюється специфікою вищого навчального закладу, кваліфікацією та науковими інтересами викладацького складу, відповідає фаховому спрямуванню наукової школи, сформованої у відповідному університеті як науковому осередку.

Це дозволить кожному ВНЗ, з одного боку, забезпечити своїм випускникам можливість здобути класичну юридичну освіту, а з іншого – підготувати своїх, унікальних, випускників, сформувані власну модель фахівця у галузі права, який за рівнем знань, культури, готовності слугувати людині та праву буде відповідати вимогам сучасного суспільства, а за специфікою фахових компетенцій буде відрізнятися, в кращому розумінні, від інших випускників юридичної спеціальності і матиме можливість знайти своє особливе місце в практичній сфері.

Отже, в НПУ імені М. П. Драгоманова на сьогодні наявні достатні науково-педагогічні та науково-методичні резерви для забезпечення повноцінної фахової підготовки студентів напряму “право” з додатковою спеціалізацією на рівні спеціаліста та магістра “вчитель правознавства”, “викладач права”, що неможливо було б гарантувати в умовах інших навчальних закладів.

Для досягнення результативності та враховуючи важливість згаданих вище проблем для всього освітнього середовища (загальної освіти, вищої юридичної освіти та підготовки кадрів вищої кваліфікації), на нашу думку, необхідне запровадження відповідних програмних заходів на державному рівні:

- включити дисципліну “Правознавство” до нормативних дисциплін гуманітарного циклу вищої освіти за всіма існуючими напрямами підготовки;
- ввести обов’язкові навчальні курси юридичної педагогіки для аспірантури за юридичними спеціальностями;

- визначити регіональні базові вищі навчальні заклади, які здійснюватимуть спеціальну підготовку аспірантів з юридичної педагогіки у формі тренінгів, практичних семінарів тощо; для Київського регіону таким закладом визначити НПУ імені М. П. Драгоманова (Інститут політології та права);

- визначити Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова як базовий ВНЗ для підготовки за державним замовленням викладачів правознавства на базі підготовки студентів за напрямом “право” з додатковою кваліфікацією викладача правознавчих дисциплін.

- здобуття для осіб з вищою юридичною освітою додаткової кваліфікації “викладач вищої школи” за спеціальністю 8.18010021 “Педагогіка вищої школи”.

Також вважаємо за необхідне до переліку правничих шкіл, які можуть вести підготовку правника в Україні мають статус науково-дослідницьких і належать до сфери компетенції Міністерства освіти і науки України, поряд з класичними університетами, профільними університетами, приватними вищими навчальними закладами долучити національні університети.

Використані джерела:

1. Вища освіта в Україні і Болонський процес : навчальний посібник / за ред. В. Г. Кременя ; авторський колектив : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин. – К. : Освіта, 2004. – 384 с.

2. Андрусишин Б. І. Становлення та розвиток шкільної правової освіти в Україні /Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – [Електронний ресурс] /– Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2635>
3. Андрусишин Б. І. Кадри для освітньої галузі: проблеми підготовки / Б. І. Андрусишин // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 18: Економіка і право. зб.наук. праць / М-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005.– Вип. 2. – С. 98.
4. Андрусишин Б. І., Гуз А. М. Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства”: підручник для студ. вищих навч. закладів / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз. – К. : Вид-во Знання, 2008. – 301 с. – (Вища освіта ХХІ століття)
5. Андрусишин Б. І., Гуз А. М. Методика викладання правознавства у вищому навчальному закладі / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз, заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Вид-во. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 190 с.

Андрусишин Б. І. Новейшие методики преподавания в правовой школе как средство совершенствования правового образования.

В статье говорится о новейших методиках изучения правоведения в высших учебных заведениях в контексте вхождения Украины в европейское и мировое образовательные пространства.

Ключевые слова: правовая школа, методика преподавания правоведения, европейское образовательное пространство, юридическое образование.

Andrusyshyn B. I. Newest teaching methods in law school as a means of improving of legal education.

The article it comes to newest methods of studying law in higher education institutions in the context of Ukraine's integration into European and the World educational space.

Keywords: law schools, methods of teaching law, European educational space, legal education.

УДК 340.132.6

Атаманчук І. В.
Університет Сучасних Знань

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Розглядається розвиток процесуального права України в рамках міжнародного співробітництва, виходячи з загальнотеоретичного аналізу сучасного стану розвитку окремих процесуальних галузей та інститутів. Аналізуються процеси інтеграції процесуального права України у європейські правовідносини.

Ключові слова: процесуальне право, європейська інтеграція, міжнародне правове співробітництво, правова уніфікація.

Курс на побудову правової, демократичної, соціальної держави в Україні означає, що держава повинна бажати подальшого вдосконалення процесуальних форм правового регулювання. Наш час вимагає для здійснення більш ефективного правового регулювання суспільних відносин встановлення більш детальної процедури реалізації законодавства, особливо практики його застосування. Якраз цьому сприяє процесуальне право, що регулює всю сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації норм всіх галузей матеріального права, всіма його суб'єктами.